

Petrogradin poliittinen topografia 1917

B o r i s K o l o n i t s k i

Alkuvoimaisuuden ja järjestyksen keskinäistä suhdetta helmikuun vallankumouksen historiassa on käsitelty jo monta kertaa, ja aihetta tullaan kaikesta päätellen käsittelemään myös jatkossa. Useiden aikalaisten mukaan vallankumous johtui Venäjän vihollisten keskinäisestä sopimuksesta. Esimerkiksi eräs merisotakoulun kadetti muisteli: ”Selitimme kaupungissa vallitsevan liikehdinnän johtuvan poikkeuksetta 'saksalaisista rahoista', vallankumous ei johtunut edes mieleemme”. Koulun johtaja vahvasti samankaltaisen tulkinnan helmikuun 27. päivän tapahtumista: ”Vihollisemme Saksan onnistui tänään saavuttaa suuri voitto”. Mutta eivät ainoastaan eliittikoulun nuoret kasvatit ja vanhat amiraalit vaan myös kokeneet poliitikot ja korkea-arvoiset sotajohtajat arvelivat, että vallankumouksellisten selkien takana piileksivät vieraan vallan agentit. Esimerkiksi P.N. Miljukov paljasti saksalaisten varojen merkityksen epäjärjestyksen lietsomisessa, ja päämajassa arveltiin myös, että Petrogradin liikehdinnän yllyttivät ”saksalaiset juonet”. (Ks. Tarsaidze 1944, 16; Romanovy 1926, 47.)

Samaan aikaan saksalainen päällystö päästi liikkeelle venäjänkielisiä lentolehtisiä, joissa vakuutettiin, että kumous olisi ollut seurausta Iso-Britannian agenttien toiminnasta heidän yrittäessään torjua Saksan ja Venäjän erillisrauhan. Oletettavasti saksalaiset sotilaat ja poliit-

tikot uskoivat tähän versioon itsekin, sillä sitä levitettiin myös omalle väestölle – saksalainen lehdistö nimittikin kumouksellista liikehdintää ”englantilaiseksi vallankumoukseksi”.

Venäläiset oikeistomieliset kirjailijat pitivät ja pitivät edelleenkin vallankumousta ennen muuta tiettyjen kansallistavain ja räjähdyksellisten ”pimeiden voimien” toiminnan seurauksena. Nyttemmin selvinneitä tosiasioita venäläisten vapaamuurarien osuudesta tapahtumiin he pitivät, ja pitivät edelleen, tämän todisteena.

Venäläisessä historiantutkimuksessa kysymys ”alkuvoimaisuudesta” oli suuressa määrin ideologinen ja se liittyi kysymyksiin puolueiden sisäisestä jännitteestä ja vastakkainasettelusta porvarilliseen ideologiaan. Neuvostoliittolaiset historioitsijat suurentelivat 1930-luvun alusta lähtien bolševikkiorganisaatioiden liikkeellepanevaa voimaa helmikuun vallankumouksen päivinä. (Znamenski 1970, 283–295; Longley 1992, 365–387). Vuoden 1967 jälkeen tämä suuntaus vahvistui entisestään. Kaikki todelliset ja oletetut tosiasiat bolševikkipuolueen jäsenten aktiivisesta osallistumisesta helmikuun tapahtumiin kartoitettiin perusteellisesti, mutta muiden ryhmien jäsenten toimintaan kiinnitettiin huomiota paljon vähemmän tai ne jätettiin täysin huomiotta. Joka tapauksessa näin luotiin keinotekoisesti hyvinkin vaikuttava kuva bolševikkipuolueen hallitsevasta asemasta kansanliikkeessä. Kirjoittajiin, jotka halusivat todistaa vallankumouksellisen liikehdinnän organisaation ja alkuvoimaisesta synnystä, kohdistettiin rajua ideologista ja puoliakateemista ”kriittikkä”.

Venäjältä emigroitunut Lev Trotski hyökkäsi alkuvoimaisuusteoriaa vastaan omalla

tavallaan ja käsitti sen järjestäytyneisyudeksi. Sen jälkeen kun joukko 1920-luvun neuvostotutkijoita oli myöntänyt, etteivät Petrogradin bolševikkikeskukset todellakaan voineet johtaa massaliikettä, totesi Trotski kuitenkin, että helmikuun kansannousua johtivat ”tiedostavat ja karaistuneet työläiset, jotka pääasiassa Leninin puolue oli kasvattanut”(Trotski 1931, 180). Toisaalta myös jotkut emigrantikirjailijat erittelivät bolševikkien roolia helmikuun tapahtumissa. He olivat kylläkin sitä mieltä, että kyseisen puolueen edustajat toimivat saksalaishallinnon ohjeiden mukaisesti (Gandeli 2000, 179).

Alkuvoimaisuuden ja järjestyksen suhde helmikuun vallankumouksessa on myös länsimaisessa historiantutkimuksessa keskeinen aihe. Esimerkiksi David Longley huomioi, että kyseisen keskustelun aloittivat neuvostoliittolaiset elämäkertojen kirjoittajat 1920-luvun sisäpoliittisen konfliktin yhteydessä. Samassa yhteydessä hän korosti, että myös alkuvoimaisuusteoriaa kannattavat aikalaiset hyödynsivät muistelmiaan aseena taistelussa vallasta. (Ks. Longley 1992; Hasegava 1997). Nykyisin jotkut historiantutkijat pyrkivät antamaan hallitsevan aseman vallankumouksessa muille poliittisille suuntauksille. Tällä tavalla korostuu erinäisten vasemmistoryhmien muodostaman ”yhtenäisen rintaman” merkitys. Jotkut tutkijat korostavat erityisesti sosialistivallankumouksellisten puoluejärjestöjen roolia helmikuun tapahtumissa (ks. esim. Melancon 1990, 226–277).

Huolimatta kysymyksenasettelun ilmeisestä poliittisuudesta, keskustelulla järjestyksestä, päämäärätietoisuudesta ja alkuvoimaisuudesta oli huomattava merkitys helmikuun vallankumoukseen liittyvien tapahtumien tutkimuksessa. Tästä todistaa esimerkiksi keskustelun siirtyminen neuvostohistoriankirjoituksen ulkopuolelle.

Alkuvoimaisuuden kannattajien asema vaikuttaa vahvimmalta. Mutta samalla on syytä huomioida myös tämän aseman jonkinlainen suojattomuus. Peruslähteenä käytetään usein tapahtumiin osallistuneiden muistelmia – siitäkin

huolimatta, että juuri tämä lähdetyyppi vaatii erityisen kriittistä suhtautumista. Voidaan olettaa, että eri aikoina jotkut muistelmien kirjoittajat pyrkivät kaikin tavoin suuretelemaan osallisuuttaan tapahtumiin ja toiset taas vähättelemään omaa rooliaan, mikä vastaavasti vaikuttaa näkemykseen tapahtumista järjestäytyneinä tai kaoottisina.

Keskustelu alkuvoimaisuuden ja järjestyksen välisestä suhteesta koskee etupäässä helmikuun vallankumouksen tapahtumia. Toisinaan se esiintyy myös heinäkuun kriisin tapahtumiin liitettynä: bolševikit korostivat liikkeen alkuvoimaista luonnetta, ja heidän vastustajansa pitivät tapahtumien syynä bolševikkien salaliittoa. Kokonaisuudessaan seuraavien kuukausien poliittista taistelua on käsitelty yksinomaan puolueiden välisenä valtataisteluna. Vaikuttaa siltä, että tämä käsittelytapa johtaa siihen, että monet muut ajanjaksoon liittyvät konfliktit jäävät huomiotta.

Lopuksi todettakoon, ettei alkuvoimaisuuden ja järjestyksen jyrkkä vastakkainasettelu aina ole eduksi tutkimukselle, sillä se ei huomioi kaupungin katujen sijaintia eikä niitä tuhansia ihmisiä, jotka osallistuivat tapahtumiin omaloitteisesti. Vallankumoukseen osallistuneen ”tavallisen kansan” järjestäytymisen mekanismi onkin aivan oman tutkimuksen aihe. Alkuvoimaisuus ja järjestäytyneisyys eivät liioin myöskään esiinny erillisinä ja selkeinä ilmiöinä. Keskustelu onkin mielestäni siirrettävä jo toiselle tasolle. On välttämätöntä tarkastella sitä, minkä tyyppistä ja laatuista helmikuun päivinä tapahtunut liikehdintä oli. Tietenkään käsitteitä ”alkuvoimaisuus” ja ”järjestäytyneisyys” ei ole syytä myöskään hylätä, mutta niiden keskinäistä suhdetta eri aikoina on syytä tarkastella. Tässä mielessä keskeistä saattaa olla poliittisten symbolien merkityksen tarkastelu aikakauden eri konflikteissa. Juuri symbolit olivat keskeinen väline alkuvoimaisen liikkeen sisäisessä järjestäytymisessä. Seuraavaksi tarkastelen Nevski prospektin ja siihen liittyvien käsitysten asemaa vuoden 1917 poliittisissa kiistoissa.

Nevski prospekt helmikuun vallankumouksessa

Noina helmikuun päivinä sekä maanalaiset aktivistit että järjestäytyneet puolueiden jäsenet toimivat toisistaan riippumatta samalla tavalla kaupungin eri puolilla ja toteuttivat tiettyjä poliittisen käyttäytymisen malleja. Helmikuun vallankumousta voikin kuvailla tapahtumana, joka syntyi tiettyjen kulttuuristen perinteiden yhteentörmäyksestä.

Helmikuuhun 1917 mennessä Venäjälle oli kehittynyt poliittinen vallankumouksellisten maanalainen alakulttuuri. Muutamat radikaalit älymystösukupolvet loivat rituaalien, perinteiden ja symbolien järjestelmän, jolla oli keskeinen merkitys vallankumouksellisten aatteiden ja rakenteiden levittämisessä ja uusien ryhmien syntymisessä vastoin viranomaisten kontrollia. Epäilemättä maanalaiset vallankumoukselliset ryhmät – tuo omalaatuinen vastapoliittinen järjestelmä – täyttivät myös tiettyjä sosiaalisia tehtäviä, joita laillinen järjestelmä ei olisi voinut täyttää. Juuri tämä selittää venäläisen epävirallisen kulttuurin kyvyn uudistua. Kehittynyt maanalainen poliittinen järjestelmä kuitenkin myös yksinkertaisti sitä järjestelmää, jonka avulla epäviralliset rakenteet uudistuivat.

Petrogradin tuohon ajankohtaan mennessä rakentunut kulttuurimaantiede itse asiassa saneli sekä vallankumouksellisten että sitä vastustavien ryhmien toiminnan. Jo 23. päivänä helmikuuta, ensimmäisenä lakkopäivänä, lakkolaisten järjestäytyneet ja järjestäytymättömät ryhmät ja niitä myötäilevät kaupunkilaiset yrittivät hankiutua keskustaan, Nevski prospektille. Erään bolševikkiaktivistin sanojen mukaan he halusivat ”osoittaa mieltään koko väen voimalla Petrogradin porvarillisissa kaupunginosissa” (Kajurov 1986, 240). Mielenosoittajien ryhmien kimppuun hyökättiin, ja poliisiviranomaiset hajottivat ne, mutta ne ryhmittyivät siitä huolimatta jälleen, vaikka niiden kokoonpano tässä yhteydessä saattoikin muuttua. Lakkolaiset jatkoivat liikettä ehkä yksitellen, mutta siitä huolimatta kaikki

pyrkivät pääsemään samaan, kaikkien tuntemaan päämäärään.

Jotkut työläisaktivistit yllyttivät kansaa suuntaamaan Taurian palatsille, jossa Valta-kunnanduuma sijaitsi, mutta pääasiallinen päätepiste mielenosoittajien liikehdinnälle oli Nevski prospekt, kaupungin valtavyylä (Hasegawa 1981, 222–223, 232–233, 241). Bolševikit pitivät tätä ilmiötä sittemmin omana ansionaan: juuri he kutsuivat lakkolaisia keskustaan. Joukot noudattivat heidän mukaansa puolueaktivistien kehotusta (Tšugurin 1986, 253). Tämä seikka näyttäisi todistavan myös bolševikkien johtavasta roolista vallankumousliikkeessä. Mutta tarkastellussa tilanteessa joukkojen liikehdintä noudatti myös tiedostettua ja tiedostamatonta vallankumouksen perinnettä: Nevski prospekt oli jo kauan ollut yleisesti tunnustettu oppositiopolitiikan näyttämö. Jo vuonna 1876 siellä järjestettiin Venäjän ensimmäinen poliittinen mielenosoitus. Sittemmin perinne vahvistui. Viranomaiset yrittivät estää tätä kehitystä rakentamalla aukiolle puistikon sekä istuttamalla pensaita ja nurmikoita. Mutta nämä toimenpiteet vain vahvistivat paikan erityistä protestiluonnetta kaupunkilaisten mielissä, ja tämän merkityksen vaikutuspiirissä he kasvoivat lapsesta saakka. Vallankumouksellisen perinteen edustajat olivat jo kauan pitäneet aukiota perinteisenä poliittisten mielenosoitusten paikkana. 1900-luvun alussa S.P. Mintslov kutsui Kazanin tuomiokirkkoa ”opiskelijoiden mielipaikaksi järjestää skandaaleja” (Mintslov 1917, 239). Mielenosoittajat tiesivät vallan hyvin liikehdintänsä määränpään, eivätkä poliisitkaan tarvinneet lisätietoa valmistautuakseen heidän kohtaamiseensa. Sitä paitsi Nevskillä sijaitsi myös kaupunkiduuma, jolta monet helmikuun mielenosoittajat vaativat ratkaisua kärjistyneeseen elintarvikepulaan.

Tuona aikana Nevski prospekt oli monille työläisille myös sosiaalisen luokkavihollisen aluetta, jota vastaan piti taistella. A. Rabinovitš huomautti oikeutetusti, että pääkaupungin pääkatu ja samaan aikaan kaupallinen keskus oli yhtä lailla vihatun ”porvarillisuuden” tyssija kuin

vastaavasti Viipurin kaupunginosa oli Petrogradin teollisuustyöläisten aluetta (Rabinovitš 1982, 182). Vallankumouksen päivinä valtaapitävät kuvasivatkin tilanteen taisteluksi Nevski prospektin herruudesta. Kenraali Habalov, Petrogradin sotilasalueen komentaja, tiedotti päämajaan 25. päivänä helmikuuta: ”Keskipäivällä 23. ja 24. helmikuuta osa työläisistä tunkeutui kohti Nevski prospektia, josta heidät kuitenkin ajettiin pois. [...] Tänään, 25. helmikuuta, työläisten yritykset tunkeutua Nevskille torjuttiin onnistuneesti.” 26. päivänä lähetetyssä sähkössä hän ilmoitti: ”Ilmoitan, että 25. helmikuuta iltapuolella sotilaat ja poliisit hajottivat onnistuneesti työläisten joukot, jotka kokoontuivat Znamenskaja-aukiolla ja Kazanin kirkon luona”. (Fevralskaja 1927, 4, 5).

Helmikuun vallankumouksen aikana tärkeäksi poliittisten mielenosoitusten järjestämispaikaksi muotoutui laaja Znamenskaja-aukio rautatieaseman luona, Nevski prospektin ja muutaman muun kadun risteyksessä. Aukion keskellä seisoi Aleksanteri III:n muistomerkki, jonka valtava ratsastajapatsas muistutti aikalaisten mielestä ratsupoliisia. ”Santarmi-tsaarin” muistomerkki koristeltiin myös helmikuun vallankumouksen päivinä punaisilla lipuilla, pikkupoikia nostettiin istumaan hevosen lautasille ja sen jalustasta tuli sopiva koroke puheenpitäjille. Aukio muuttui yhtäjaksoisen kokouksen näyttämöksi, ja siellä oli lakkaamatta poliisin ja mielenosoittajien hakakoita.

Lähiöistä liikkeelle lähteneiden ja Nevski prospektille pyrkivien asukkaiden oli kerrassaan vaikea ohittaa tuota aukiota, ja sen suuri pinta-ala järjesti mielenosoittajia jo sinänsä. Silti tapahtumilla oli myös symbolinen merkitys. Keisarin muistomerkkiä pidettiin vihamielisen hallinnon pyhänä tilana, jonka kansa oli nyt valloittanut. Muistomerkkin ”haltuunsa ottaneiden” mielenosoittajien toiminta tähtäsi myös lakien tarkoitukselliseen ja mielenosoitukselliseen rikkomiseen: valtakunnan lait rankaisivat erityisen kärkevästi niitä, jotka uskalsivat loukata tsaariperheen edustajien kuvia ja muistomerkkejä (ks. Uloženje 1916, 338).

Myös muissa kaupungeissa muistomerkit ja patsaat käsitettiin samalla tavoin ja niitä myös hyödynnettiin vastaavasti: ne koristeltiin punaisilla lipuilla ja niitä käytettiin puhujanpönttöinä. Muistomerkeistä tulikin poliittisten mielenosoitusten keskuksia. Erityisen selvästi tämä patsaiden hyödyntämisen symboliikka näkyy Tverissä. Vallankumouksellisen väkijoukon murhaaman paikkakunnan kuvernöörin ruumis kannettiin terroristin 1906 ampuman edeltäjänsä patsaan juureen. Virkamiehen ruumiin viereen vallankumoukselliset ripustivat hänen kenraalimaisen virkatakkinsa nurinpäin käännettynä sen punainen silkkivuori päälle päin. Tapahtumassa voimme huomata merkityksen muuntumisen täysin vastakkaiseksi – vanhan hallinnon merkki muutettiin vallankumouksen tunnukseksi (Venjamin 1994, 148). Kuten voidaan havaita, tappajat rituaalisivat tekonsa, ja tässä sekä muistomerkillä että vanhan vallan virkapuvulla oli keskeinen tehtävä.

Vallankumouksellinen toiminta ei muutenkaan esiintynyt Petrogradin kaduilla helmikuun päivinä täysin erillisenä ja selvänä. Esimerkiksi hallinnonvastaisen liikehdinnän olennaiseksi osaksi muodostui elintarvikekauppojen tuhoaminen, minkä takana olivat rikolliset voimat, jotka yrittivät sekasorron aikana saada haltuunsa arvoesineitä tai aseita. Jonoissa olevat kauppvoja ryöstelevät rikolliset sitoivat järjestystä ylläpitäviä viranomaisia pois mielenosoitusväen kimpusta. Joutomiehet ja huligaanit, jotka vastustivat poliisia kaikin voimin, osoittautuivat myös vallankumouksellisten tahattomiksi liittolaisiksi. Neuvostohistorioitsijat eivät voineet kuvata tätä puolta vallankumouksesta. He eivät esimerkiksi käsittele keskenkasvuisten poikien joukkoja, jotka siirtyivät kaupungin laidalta kohti keskustaa hajottaen ylellisten liikkeiden ikkunoihin. Heidän toimintaansa voidaan pitää räikeänä vandalismina ja silkkana riehumisena, mutta siitä huolimatta myös nämä tavanomaisemmat rettelöitsijät noudattivat tomissaan omintakeista perinnettä: mielenosoitukselliset vahingonteot kaupungin keskustassa olivat selvä merkki ”lai-

tapuolen lasten” hyökkäyksestä yhteiskunnan etuoikeutettujen valta-alueelle.

Mutta poliittinen protesti ja vahingonteot olivat liittyneet toisiinsa Venäjän pääkaupungissa jo aikaisemmin. Tutkijat ovat kiinnittäneet erityistä huomiota kesän 1914 lakkoihin, jotka aikakauden konservatiivinen lehdistö tulkitsi juuri ”vallankumoukselliseksi huliganismiksi”. Tuolloin väkijoukko, joka lauloi vallankumouksellisia lauluja, hyökkäsi esimerkiksi kapakkaan. Lakon kuluessa johdinautojen liikenne häiriintyi pahasti, kaupungin julkiseen tilaan koitui huomattavia vaurioita (tämä menettelytapa otettiin tehokkaasti käyttöön myös helmikuun vallankumouksen päivinä, kuitenkin sillä erotuksella, että liberaali lehdistö ei nimittänyt moisia tekoja ”vandalismiksi”). Vuonna 1917 poliittinen protesti yhdistyi myös ryöstelyyn. Eräässä alkuvaiheisessa työväen kokoontumisessa tietty puhuja, joka vaati loppua sekä sodalle että hallinnolle, lopetti puheensa kehotuksella ryöstää kaupat aloittaen siitä ”joka ensimmäisenä kohdalle sattuu”. Puhuja innoitti joukot, jotka rynnistivät kaappoihin ja samaan aikaan taistelivat poliisivoimia vastaan. (Hasegawa 1981, 224, 233, 236–238; Neuberger 1993, 256–271; McKean 1990, 307.)

Liikehdintä helmikuun vallankumouksen päivinä oli kuitenkin enimmäkseen poliittista. Vallankumousta tutkinut amerikkalainen historioitsija T. Hasegawa (1981, 232) vertailee maanalaisia aktivisteja muurahaisyhdyskuntaan: vaikka joukkoja ei ohjailtu mistään järjestäytyneestä kesuksesta, ne toimivat silti kuin yhtenä kokonaisuutena. Tämä vertaus toimii myös monien järjestäytyneiden vallankumouksellisten suhteen. Eri vakaumuksia, ikäryhmiä ja sosiaaliryhmiä edustavat ihmiset saattoivat toimia hyvinkin solidaarisesti erilaisissa, joskus hyvinkin poikkeuksellisissa tilanteissa, sillä he kaikki tunsivat vallankumouksen kulttuuriperinnön ja heidän käytöstään ohjaili yhteinen kulttuurinen käyttökoodi.

Myös ne Petrogradin neuvoston jäsenet, jotka ehdottivat vallankumouksen uhrien hautaamista Kazanin tuomiokirkkoon, pyrkivät vahvistamaan

kaupungin poliittista perinnettä. Ehdotukseen ei suostuttu, ja uhrin haudattiin sen sijaan Marskentälle. (Ks. Petrogradski 1993, 144, 146, 151, 181, 243.) Mutta myös seuraavina kuukausina Nevski prospektista tuli paikka taistelulle valasta ja kaupungin hallinnasta: mielenosoittajat suuntasivat sinne niin huhtikuun, kesäkuun kuin heinäkuunkin levottomuuksien aikana.

Bolševikkien sanomalehdet kuvasivat kaupungin pääväylää luokkavihollisen tyyssijana: Nevski prospektin ”säädyllyinen” yleisö, ”meluisa, porvarillinen Nevski prospekt”. ”Puhtaan yhteiskunnan” edustajat, Nevskin kantakävijät – näin kuvataan vihollisia, jotka kansoittavat tätä tilaa. ”Luokkayhteiskunnalle vieras” väkijoukko Nevskillä erottui jo ulkoisesti kaupungin muista asukkaista: ”koppahattuja ja lippalakkeja, vaan nekin sotilaat ja työläiset, jotka ovat siistimmin puettuja, näyttävät kovin suituilta”. (Ks. Pravda 1917.) Monet bolševikkien kannattajistakin näyttivät tosin varsin porvarillisilta tuohon aikaan: valokuvissa esiintyy usein siististi puettuja miehiä kaulahuiveissa, koppahatuissa ja muodikkaissa lippalakeissa, ja joillakin naisilla on niinkään surullisen kuuluisia hattuja. Ryhmien sisäistä porvarillisuutta ei kuitenkaan tunnustettu, vaikka poliittisilla vastustajilla tätä ominaisuutta korostettiin.

Petrogradin varuskunnan sotilaille Nevski prospekt oli myös erityisen ärtymyksen aiheuttaja, joka ruokki heidän tyytymättömyyttään maan yleiseen tilaan: ”Muutamat kaupungista palaavat sotilaat kertoivat hämmentyneinä, että Nevski on täynnä keikaroivaa väkeä: joka paikassa on riistäjien joukkoja, heidän vaimojaan ja tukijoi-taan; joka paikassa on autoja, hajuvesiä, hihoja, pukuja ja naurua [...] Liian paljon naurua...” Tässä katkelmassa Nevski prospekt kuvataan rappion ja yltäkylläisyyden tunnusmerkkien mielenosoituksellisena esittelypaikkana ja se muodostaa vastakohtan rintamalle, maaseudulle ja koko muulle maalle, jossa sodan arvet tuntuvat kaikkein raskaimmin. Tämä tila houkuttelee ja torjuu yhtä aikaa. Samanlaisia tunnelmia kohtaamme myös rintamasotilaan kirjeessä, joka lähetettiin bolševistiseen lehteen: ”Vaatikaa

myös, että hän [Kerenski] mobilisoisi taiteilijat, jotka piiloutuvat sodalta ja tuottavat mielihyvää sotilaiden sijasta Nevskin porvareille. Usein joutuu näkemään upseereja Nevskillä, ravintoloissa ja kahviloissa neitien kanssa, mutta kun työläiset tulevat kaduille osoittamaan mieltään, he ryntäävät ulos ravintoloista ja hyökkäävät suu vaahdossa työläisten kimppuun.” (Hohrjakov 1987, 111; Soldatskaja pravda, 25.6.1917.)

Jotkut sosialistit tulkitsivat juhلاميelenosoituksen toukokuun 1. päivänä (18. huhtikuuta) proletariaatin Nevski prospektin valloituksena:

Ihmisjoukko seiso i jalkakäytävillä ja sillalla, sen jotkut osat liikehtivät hiljalleen. Yhden tai toisen keskuksen ympärille keräänty i tiheitä ihmisryhmiä ja hajaantui jälleen. Kenelläkään ei ollut kiire minnekään; kukaan ei lähtenyt sieltä asioilleen tai virallisiin juhlallisuuksiin. Mutta kaikki juhlivat, ja kaikki toivat ulos ensi kertaa – ihmisten pariin, joukkoon, kaupunkinsa kadulle – oman juhlansa ja puuhasivat sitten siellä omiaan.

Oli myös joukko lapsia, jotka leikkivät, juoksentelivat ihan samalla tavoin kuin omilla pihooillaan tai leikkipuistoissa; jotkut toiset taas kääntyivät meidän puoleemme, halusivat näyttää jotakin, nauroivat kovaa; toiset taas yrittivät hypätä ohi ajavien autojen kyytiin.

Nevski ei ollut lainkaan tavanomainen, virallinen, ankara, virkamiesten täyttämä itsensä, jonka kaikki tuntevat sekä omakohtaisesti että kirjallisuuden välityksellä. Se oli vallan uusi, ennennäkemätön Nevski, kansan valloittama ja kotiliedekseen muuttama...

Ei sitä olisi voinut ehdoin tahdoin järjestää. Se, mitä Nevskillä tuolloin näimme, oli kaikkien järjestelyjen yläpuolella. (Suhanov 1991, 96–97.)

Huhtikuun kriisin päivinä ”Miljukovin noottia” vastaan protestoineet mielenosoittajat suuntasivat kaupungin keskustaan. Mutta myös perustuslaillis-demokraattisen puolueen aktivistit ohjasivat kannattajansa Nevski prospektille. Viimeksi mainitut järjestivät esimerkiksi tehokkaan motorisoidun mielenosoituksen: kello viiden aikoihin Nevskillle ilmestyi autoja, joiden

julisteissa kannatettiin Miljukovia. Seitsemään mennessä autot kulkivat lähes jatkuvana letkana. (Novaja žizn, 22.4.1917)

Vastakkaiset poliittiset voimat yrittivät käyttää hyväkseen poliittista kaupunkitraditiota, jossa Nevski prospektilla oli ”poliittisen tilan” merkitys. Tämä traditio edisti myös ”alkuvoimaisen” liikkeen asiaa: ”leniniläisiä” vastustava ”Nevski prospektin väki” osoitti huomattavaa itsejärjestyntymiskykyä. Jotkin mielenosoitukset syntyivät ilman mitään näkyvää ennalta valmistelua – kuin tyhjästä paikalle ilmestyi kotitekoisia julisteita ja lippuja. On mielenkiintoista, että 21. huhtikuuta joksikin ajaksi tapahtumien keskuksiksi muodostui Kazanin tuomiokirkon edustalla oleva aukio. Liikkui nimittäin huhuja, että siellä puhuisi väliaikaisen hallituksen jäseniä, ja paikalle keräänty i paljon väkeä. Mutta aika kului eikä ministereitä näkynyt. Silloin väkijoukosta nousi puhujia ja alkuvoimainen kokous kesti kaksi tuntia. (Emt.)

Bolševikit ja heidän tukijansa kuvasivat huhtikuun kriisin aikaisia yhteenottoja kahakoiksi ”Nevskin väkeä” tai Nevskin ”jalkakäytäväväkeä” vastaan (Pravda, 4.5.1917; Pitserskije rabotšije, 144). On kuvaavaa, että vastaavallaisia ilmauksia huhtikuun kriisin tapahtumista käytti myös Lenin: ”Porvaristo valtaa Nevski prospektin – tai erään lehden ilmauksen mukaan Miljukovski prospektin – ja sen lähiosat, rikkaan Petrogradin, kapitalistien ja virkamiesten Petrogradin” (Lenin 1917). Nähtävästi hän arveli, että tuonkaltaiset ilmaukset herättäisivät vastakaikua Pravdan lukijakunnassa. Lenin lainasi kuvauksena ilmeisesti internationalistien *Novaja žizn* -lehdestä, joka oli kaksi päivää aikaisemmin kirjoittanut seuraavasti: ”Nevskillä... oikeammin Miljukovskilla, sillä Nevskin jalkakäytävillä kannatettiin iltaisin Miljukovia: Prospekti oli sakeana kansalaisia, kansankokouksia synty i nopeasti toinen toisen perään”. Lehden kirjoittaja kuvaa seuraavalla tavalla ulkoministerin kannattajakuntaa: ”Paikalla oli niin sotilaita ja knallipäisiä herroja kuin hyvinpukeutuneita daamejakin” (Novaja žizn, 21. ja 22.4.1917).

Myös Nadežda Krupskaja kuvaa muistelmissaan Nevski prospektin vieraan tilan valloitusta työläisten toimesta huhtikuun kriisin aikana: ”Nevskin tulliportin takaa tuli suuri työläisten mielenosoitusjoukko, jolle jalkakäytävää kansoittavat työläiset osoittivat suosiotaan. ’Mennään!’ Huutaa nuori työläisnainen jalkakäytävällä toiselle. ’Mennään ja kuljetaan koko yö!’” Työläisten toiminta esittäytyy sekä poliittisena manifestina että kansanhuvina, jonka vastapainona on Nevski prospektin poliittisesti vihamielinen ja kulttuurisesti vieras väki – ”knallipäät” ja muodikkaat neidit. Alueen osittainen valloitus nähdään muodikkaan vakinaisen väen syrjäyttämisenä pääkaupungin valtavylylältä: ”Työläisten mielenosoituskulkuetta vastaan tuli toinen joukko knalleissa ja hatuissa. Sille osoittivat suosiotaan jalkakäytävän knallit ja hatut. Nevskin tulliportin paikkeilla oli enemmän työläisiä, lähempänä Morskaja-katua ja poliisisiltaa olivat knallipäät enemmistönä”. Muissa bolševikkien muistelmissa työläisten liikehdintä kuvataan murroksena Nevskillä: he voittavat Nevskille pääsyn estävien vihamielisten mielenosoittajien vastustuksen. ”Samana päivänä Petrogradin puolelta kulki työläisten mielenosoituskulku Nevan suuntaan. [---] Sadovajan ja Nevski prospektin kulmassa sitä oli vastassa junkkereiden, upseereiden ja opiskelijoiden muodostama tiivis ketju. Joukon paine mursi kuitenkin ketjun ja mielenosoitus jatkoi Nevski prospektille” (Krupskaja 1987, 69–70). Vihamielisten mielenosoitusten tapahtumat vahvistavat Nevski prospektin erikoisuuteen. Kaikki voimat pyrkivät ottamaan sen hallintaansa.

Myös menševikkien pää-äänenkannattaja pani merkille poliittisen kamppailun Petrogradin keskustassa ja työläisten asuinalueilla kriisin aikana: ”Lipuissa oli mitä erilaisimpia kirjoituksia, mutta niissä kaikissa oli havaittavissa yhteinen piirre: keskustassa, Nevskillä, Sadovajalla ja muilla keskustan kaduilla iskulauseissa kannatetaan ennen muuta väliaikaista hallitusta, reuna-alueilla päinvastoin” (Rabotšaja gazeta, 22.4.1917).

Mielenosoittajien yhteentörmäys Nevskillä ei sujunut ilman uhreja. Kahakoinnin koh-

teeksi joutuivat myös konekiväärein varustetut ”leniniläisten” autot, jotka yrittivät tunkeutua Nevskille. Ne riisuttiin aseista. (Petrogradskaja gazeta, 22.4.1917)

Kokemukset huhtikuun kriisistä vaikuttivat siihen, miten bolševikki-aktivistit arvioivat poliittista tilannetta. Eräät heistä kuvaavat Nevski prospektia itsenäisenä ja vihamielisenä poliittisen prosessin subjektina. Puhuessaan 6.6.1917 Petrogradin komitean suljetussa istunnossa, jossa käsiteltiin kysymystä uudesta mielenosoituksesta, V.B. Vinokurov totesi: ”...Nevski prospekt näytti jo kykynsä järjestää nopeasti vastamielenosoituksia”.

Pääkaupungin alueiden poliittinen vastakainasettelu tulee esille myös V.V. Majakovskin kesällä 1917 kirjoittamassa runossa. Hän aavistelee, miten erilaiset lukijaryhmät reagoivat satiirisen *Tatška*-lehden ilmestymiseen:

Nevski prospektillä
pelko ja huoli aristokraatilla
Mutta Narvan puoli,
ja Viipurin,
ja Ohta
nauruun repeää kohta

Seuraavina kuukausina toisiaan vastustavat poliittiset voimat pyrkivät näyttämään voimansa kaupungin keskustakadulla. Kesäkuun 4. päivänä Petrogradiin saapui vaikuttava delegaatio Kronštadtista. Bolševikkien lehti kuvasi mielenosoitusta seuraavasti: ”Aina niin sotaisia Nevski on tunnistamaton. Tämäkertaisille vieraille sitä ei ikään kuin ollut olemassakaan” (Soldatskaja pravda, 6.6.1917).

Monet sosialistit olivat sitä mieltä, että 18. kesäkuuta järjestetyssä mielenosoituksessa ”proletariaatti” ”valloitti” Nevski prospektin. Runoilija I.S. Loginov kirjoitti *Pravdassa*:

Rinnan työläinen ja sotaväki
yhtenäisyyttä marssii näyttämään
Joutilaat Nevskin piiloistaan tänään
katunsa proletariaatin vallassa näki.

Jättivät kadun sen kulkijat, toiset
takaa verhoihin silmin arkain
lailla petojen ja varkain
katsovat ilkeästi lippuja loiset
verta kansan juoneen
hävisivät Nevskiltä tuoneen.

Venäjän armeijan hyökkäys rintamalla alkoi 19.6. ja jatkui useita päiviä. Hyökkäyksen kunniaksi järjestettyjä isänmaallisia ja militaristisia mielenosoituksia *Pravda* sen sijaan kuvasi poliittisen ja luokkavihollisen symboliseksi revanssiksi, vastustajan voimanjuhlaaksi – vastustajan, joka oli jälleen voimistanut asemiaan omalla alueellaan: ”Nevski juhlii. Eilen se suoritti voimensa katselmuksen...” Samasta asiasta kirjoitti bolševikkeja kannattava sotilas: ”Olin tänään... Nevski prospektilla, kaikkialla näkyi porvareiden iloisia naamoja...” (*Pravda*, 22.6.1917; *Soldatskaja pravda*, 22.6.1917).

Nevskistä muodostui jälleen ”järjestyksen voimien” kokoontumispaikka. Päivisin siellä järjestettiin mielenosoituksia, joissa kannettiin lippuja ja julisteita ja kukin koristeltuja sotaministeri A.F. Kerenskin kuvia. Ensimmäistä kertaa sitten helmikuun vallankumouksen Petrogradin kaduilla näkyi kolmivärisiä kansallislippuja. Niiden rinnalla kannettiin tosin paljon myös punalippuja. Aikaisemmin vastakkaisia poliittisia symboleja yhdisti lippuihin kiinnitetty Kerenskin kuva. Bolševikkien propaganda käytti heti hyväkseen sitä, että mielenosoittajat olivat kantaneet kansallislippuja. G.E. Zinovjev puhui ”šovinitisista trikolori-mielenosoituksista” Nevski prospektilla (*Pod trjohtsvetnym flagom* 1917; Kornakov 1989, 172–175.) Voidaan olettaa, että monet hänen kuulijoistaan, riippumatta kannastaan bolševismiin, näkivät vanhan lipun ”vanhan hallinnon” merkinä. He suhtautuivat varauksellisesti mielenosoittajiin ja epäilivät heitä vastavallankumouksellisista aatteista. Bolševikkien lehti *Kronštadtissa* kirjoitti samoihin aikoihin uhkaavasti: ”Marian palatsin luona iloitaan ja riemuitaan trikolorin alla. Aikaista, vielä vähän aikaista” (*Pod trjohtsvetnym flagom*).

Illan tullen Nevskille virtasi virkamiehiä, upseereita, junkkereita, sotilaita, opiskelijoita, kauppa-apulaisia, tavallisia kansalaisia. Miltei jokaisessa risteyksessä syntyi spontaaneja väenkokouksia.

Internationalistien oli yksinkertaisesti lähes turvatonta ilmaista mielipiteitään tällä kaupungin valtakadulla. Toimeenpanevan keskuskomitean bolševikkiedustajat ilmaisivat jopa vastalauseensa sen johdosta, että ”Nevski prospektin joukot” pilkkasivat heidän kannattajiaan. (*Pravda*, 25.6.1917) Samasta asiasta puhutaan myös 171. reservin jalkaväkirykmentin sotilaiden kokouksen päätöslauselmassa 26. kesäkuuta. Sotilaille Nevski oli porvariston aluetta: ”...vaadimme päättäväisiä toimenpiteitä sitä vastaan, että porvari pidättävät tovereitamme Nevskin alueella (Nevski prospektin alueella – B.K.), koska pidätykset saattavat lopulta johtaa ei-toivottuihin yhteenottoihin.” Uutiset hyökkäyksen uudesta vaiheesta kirvoittivat kommentteja bolševikkilehdissä: ”Nevskillä tullaan osoittamaan mieltä tämän asian johdosta, kannetaan Kerenskin kuvia, mustasotnialaiset mukiloivat jälleen kymmeniä työläisiä ja sotilaita – mutta vähenevätkö kansan kärsimykset tästä?” (*Soldatskaja pravda*, 26. ja 28.6.1917)

Eräiden rintamamiesten mielestä Nevski prospekt oli ”selustalaisten” elämäntavan symboli: ”Selustan patriooteille, Nevski prospektin sankareille... hyökkäys on hupia...” (*Okopnaja pravda*, 30.6.1917)

On kuvaavaa, että suunnilleen samoihin aikoihin myös menševikkien pää-äänenkannattaja *Rabotšaja gazeta* puuttui pääkaupungin valtakadun ilmeeseen. Jutussa ”Nevski yöllä” valtakatu kuvataan luonnottomana ja vieraana ympäristönä. Kirjoittaja luo kuvan spontaaneista poliittisista kokouksista, joiden osanottajat olivat huijareita, pikkuporvareita ja prostituoituja, huliigaaneja ja sutenöörejä. Nevski prospekti esiintyy kyseisessä lehdessä vieraana jaa vaarallisena alueena. (*Znamenski* 1964, 38–39; *Rabotšaja gazeta*, 24.6.1917) Menševikkilehti ei kiinnittä suurtakaan huomiota isänmaallisiin ja militaristisiin mielenosoituksiin, mutta voidaan suurella

varmuudella arvella, että juuri ne vaikuttivat kyseisen tekstin ilmestymiseen. Molempien sosialidemokraattisten julkaisujen kirjoittajat heijastelivat nähtävästi tiettyssä määrin sitä suhdetta, joka työläislukijoilla oli ominaista Nevski prospektia kohtaan.

Kamppailu Nevski prospektista tuli ilmi erityisen selvästi heinäkuun kriisin aikana. Jo heinäkuun kolmantena siellä sattui yhteenottoja eri ryhmien välillä ja kadulla ammuskeltiin. Entinen työläinen kuvaili kahakkaa seuraavasti: ”Mentiin Nevskille. Siellä intelligentit, upseerit ja opiskelijat alkoivat tehdä esteitä työläisille. He ryntäsivät meidän rivistöämme päin ja repivät lippujamme, joihin oli kirjoitettu ’Alas sota!’ Työläiset työnsivät porvarit takaisin jalkakäytävälle ja jatkoivat itse kulkuaan Nevskiä pitkin”. Eräissä kaupunginosissa sotilaat ja työläiset ottivat haltuunsa autoja, asensivat niihin konekiväärit ja suuntasivat Nevskille. Iltamyöhään saakka Nevskillä risteili lisäksi muutamia pansariautoja. Siitä huolimatta mielenosoittajat, jotka olivat palaamassa omille alueilleen, eivät karttaneet Nevskiä: ”Illan hämärtyessä mieltään osoittaneet työläiset väsyivät ja alkoivat hajaantua. Kulkiessaan takaisin Nevskin kautta he väittelivät porvareiden ja intelligenttien kanssa. Joku joutui heidän kanssaan lujille, ja päinvastoin”. Eräät työläiset, jotka olivat saapuneet keskustaan kaupungin reuna-alueilta, jäivät kuitenkin yöksi Nevski prospektille (osa heistä yöpyi Gostinyi dvorin käytävillä). (Jefimov 1987, 182; Znamenski 1964, 72–73; Pitserskije rabotšije, 243–245; Delo naroda, 4.7.1917; Pravda, 5.7.1917)

Heinäkuun 3.–4. päivänä hallituksen kaatamista kannattavat aseistautuneet joukot ottivat haltuunsa autoja. Se oli toistoa helmikuulta, jonka symboliksi muodostuivat kuorma-autot, joiden lavoilta töröttivät pistimet kuin sian harjakset. Jopa heidän vastustajiensa mielestä tällainen toiminta oli rationaalista valtakamppailun teknologian näkökulmasta: hehän yrittivät vangita väliaikaisen hallituksen ministerit, ottaa haltuunsa erilaisia vallan keskuksia jne. Eräät kuorma-autot, jotka oli toisinaan varustettu

konekiväärein, ajoivat kuitenkin ilman mitään selkeää päämäärää Nevski prospektille. Siellä ne joutuivat kamppailun kohteeksi: ”Nevski prospektin väki” yritti kaapata autot ja niiden aseet, ja niiden matkustajat sekä muiden autojen ”miehistöt” pyrkivät puolestaan puolustautumaan ja saamaan ne takaisin. Kuvatessaan näitä tapahtumia näkyvä bolševikki M. Tomski viittasi ”Nevski prospektin väen” rooliin: ”Ensimmäiset autot, joissa oli konekiväärirykmentin konekiväärit ja jotka tulivat Nevskille ilman suojajoukkoja, joutuivat Nevskin ”rauhanomaisen” kantavaen piirittämiksi. Sitten Nevskin väki ryntäsi riisumaan sotilaat aseista ja riisti itselleen konekiväärit.” (Tomski 1917, 26)

Eräiden aikalaisten mielestä näistä yhteenottoista Nevski prospektilla muodostui kaiken tapahtuneen järjettömyyden symboleita. Maksim Gorki kuvasi niitä seuraavasti:

Pöyristyttävät kuvat mielettömyydestä, joka sai Petrogradin valtaansa 4. heinäkuuta, jäävät ikuisesti mieleen. Kuin hullu sika kiittää kuorma-auto eteenpäin täynnä pistimiä, konekivääreitä ja mitä erilaisimpia vallankumousarmeijan edustajia. Heidän joukossaan seisoo pörröpäinen nuorukainen ja huutaa hysteerisesti: – Sosiaalinen vallankumous, toverit! Jotkut ihmiset, jotka eivät ole vielä ehtineet menettää järkeään, pysäyttävät aseettomina mutta rauhallisina jyrisevän hirviön ja riisuvat sen aseista, riuhtovat pois pistinten piikkiharjan. Aseista riisutut sotilaat ja matruusit sekoittuvat kansanjoukkoon ja katoavat. Hullunkurinen tyhjä kärry hyppii raskaasti kuluneella likaisella mukulakivikadulla ja katoaa myös, kuin painajainen” (Gorki 1990, 91).

Gorki käytti tätä ja muita tämän kaltaisia tilanteita kuvatessaan ilmaisuja ”järjettömyys”, ”tyhmyys” ja ”pelko”. Nuo tunteet muuttavat ihmiset ”aivottomaksi lammaslaumaksi”.

Tapahtumien osanottajille ”taistelu Nevskistä” omasi selvästi symbolisen merkityksen. Uutiset siitä, että ”Nevskillä lyödään sotilaita” loivat pohjan uusille yhteenotoille. Monet hallituksen vastustajat olivat valmiita aloittamaan

uuden hyökkäyksen vihollista vastaan, joka oli ”vallannut” valtakadun. (Znamenski 1964, 75.)

Kronštadtista Petrogradiin 4.7. saapuneiden joukkojen liikehdintä kuvaa hyvin tapahtumia. Oletettiin, että sen jälkeen kun ne nousevat maihin Anglijski-rantakadulla, rivistöt kulkisivat Taurian palatsille reittiä Anglijski-rantakatu–Admiralteiski prospekt–Nevski prospekt–Liteini prospekt–Špalernaja-katu. Bolševikkien kannattajien vaatimuksesta kulkuet marssivat aluksi kuitenkin Petrogradin puolelle, Kšesinskajan talolle, jossa sijaisi bolševikkien päämaja. Sen jälkeen olisi luullut, että marssireittiä muutetaan: Špalernaja-kadulle olisi päässyt 5–10 minuutissa ylittämällä Troitskin silta Nevalla. Kronštadtilaiset marssivat kuitenkin Mars-kentälle, koska he halusivat kulkea vallankumouksen uhrien veljeshaudan ohitse. Senkään jälkeen he eivät valinneet kaikkein lyhintä reittiä vaan marssivat Sadovajaa pitkin Nevskille. (Emt., 94–96.) Jos joukkojen johtajat olisivat halunneet päästä mahdollisimman nopeasti Taurian palatsille, olisivat he toimineet toisin. On selvää, että kulku juuri Nevski prospektin kautta oli poliittisesti erityisen merkittävää mielenosoittajille.

Heinäkuun 3. ja erityisesti 4. päivänä Nevski oli ehkä eräs kaupungin vaarallisimmista paikoista. Äärioikeistolaisten ryhmien kannattajat ammuskelivat mielenosoittajia katoilta, ulla-koilta ja ikkunoista. Mielenosoittajat vastasivat tuleen. Huolimatta kaikista vaaroista uudet mielenosoituskulkuet pyrkivät kuitenkin tälle kaupungin valtakadulle.

Jotkut poliitikot yrittivät estää alkuvoimaisia yhteenottoja. G.E. Zinovjev, eräs bolševikki-johtajista, sanoi puheessaan Taurian palatsilla 3.7. seuraavasti: ”Päätän kaikki puheeni ehdottomasti tällä päättävällä ja kategorisella kehoituksella: ’menkää rauhassa takaisin kasarmeihinne ja tehtaisinne... koettakaa välttää Nevski prospektia, jossa teitä houkuteltaan yhteenottoihin”. Aivan samaan tapaan hän päätti puheensa mielenosoittajille myös seuraavana päivänä. (Zinovjev 1925, 207, 211.) Muut lähteet vahvistavat Zinovjevin toiminnan. Eräs Skorohod-tehtaan työläinen muisteli kyseisen

päivän tapahtumia: ”Kello neljän aikoihin skorohodilaiset saivat määräyksen lähteä takaisin toista reittiä, Nevskiä välttääkseen, mutta he eivät voineet olla menemättä Nevskille...” (Nevskillä muutama sata henkeä todellakin yritti turhaan riistää mielenosoittajilta heidän lippujaan ja julisteitaan) (Kogan 1987, 185). Tähän bolševikkijohtajan kertomaan täytyy kuitenkin suhtautua varauksella. Kyseinen artikkeli julkaistiin 27.–28. heinäkuuta, jolloin Zinovjev ja koko bolševikkipuolue yritti luoda itsestään mahdollisimman rauhanomaista kuvaa. Meille on kuitenkin tärkeintä se, että Nevski prospekt kuvataan mahdollisten ja varsin todennäköisten konfliktien näyttämönä ja että kirjoittaja muka pyrkii estämään niiden synnyn.

Samaan aikaan oikeistolehdet kuvasivat tilannetta pääkaupungin pääkadulla siten, että plebeijialueiden huiveihin ja mantteleihin pukeutunut väki valloitti Nevskin. V.M. Puriševitšin sanomalehti *Narodnyi tribun* kirjoitti syksyllä 1917: ”Pääkaupungin ylpeys – Nevski prospekt on myös myllätty, likainen ja syljetty, ja sen jalkakäytävillä kulkee myyjättäriä huiveissaan ja myyjiä harmaissa sotilasmantteleissaan kuin jollain Ligovkalla, ja siellä ryöstetään yhtä avoimesti ja rankaisematta kuin jossain Obvodnyi-kanavalla tai Gorjatšoje-kentällä” (*Narodnyi tribun*, 17.10.1917).

Vielä heinäkuun kriisin jälkeenkin Nevski prospektilla tapahtui tärkeitä asioita, riittää kun muistaa kaupunkiduuman jäsenten mielenosoitusyrityksen lokakuun vallankumouksen päivinä. Lokakuun lopussa ja marraskuun alussa Nevski prospektilla syntyi spontaaneja kansankokouksia, juuri siellä väkijoukko hyökkäsi punakaartilaisia vastaan. L.D. Trotski kuvasi näitä tapahtumia seuraavasti: ”Nevski prospektilla, pääkaupungin porvariston valtimolla, tuli yhä vilkkaampaa. Porvarinuoriso aktivoitu ja tuli ulos...”. (Trotski 1925, 306.)

Tämän kaupungin symbolin merkitys väen itsejärjestäytymisen välineenä väheni kuitenkin selvästi. Historiantutkijalle se on tärkeä indikaattori: alkuvoimainen itsejärjestäytyminen, joka oli ominaista vallankumouksen alkuvaiheelle,

väistyy poliittisten puolueiden organisoimien joukkotapahtumien tieltä. Se ei tarkoita sitä, että alkuvoimaisuus poliittisen prosessin osana katoaa kokonaan, mutta se väistyy selvästi taka-alalle.

Jos helmikuun vallankumouksen tapahtumia verrataan seuraaviin poliittisiin kriiseihin, niin

helmikuun vallankumouksen alkuvoimaista luonnetta ei mielestäni voi kiistää.

Venäjän kielestä kääntäneet Hanna Ruutu ja Mikko Ylikangas

Lähteet

- Eventov, I.S. (1974), *Russkaja stihotvornaja satira 1908–1917-h godov*. Leningrad.
- Fevralskaja (1927) = Fevralskaja revoljutsija 1917 goda: Dokumenty stavki verhovnogo glavnokomandujuštšego i štaba glavnokomandujuštšego armijami Severnogo fronta. – *Krasnyi arhiv*, 2 (21).
- Gandeli, R.Š. (2000), O proizhoždenii fevralskih revoljutsionnyh sobytii 1917 g. v Petrograde. – *Problemy vsemirnoi istorii: Sbornik statei v tšest Aleksandra Aleksandrovitša Fursenko*. Sankt-Peterburg, 172–179.
- Gorki, M. (1990), *Nesvojevremennye mysli: Zametki o revoljutsii i kulture*. Moskva.
- Hasegawa, T. (1981), *The February Revolution: Petrograd, 1917*. Seattle.
- Hasegawa, T. (1997), Fevralskaja revoljutsija: Konsensus issledovatelei? – *1917 god v sudbah Rossii i mira. Fevralskaja revoljutsija: Ot novyh istotšnikov k novomu osmysleniju*. Moskva, 95–108.
- Hohrjakov, A.E. (1987), Iz žizni Petrogradskogo garnizona v 1917 godu. – *Oktjabrju navstretšu: Vospominanija utšastnikov revoljutsionnogo dviženija v Petrograde v marte-sentjabre 1917 g.* Leningrad.
- Jefimov (1987), Putiljovski zavod. – *Oktjabrju navstretšu: Vospominanija utšastnikov revoljutsionnogo dviženija v Petrograde v marte-sentjabre 1917 g.* Leningrad.
- Kajurov, V.N. (1986), Dni fevralskoj revoljutsii. – *Krušenie tsarisma: Vospominanija utšastnikov revoljutsionnogo dviženija v Petrograde (1907–fevral 1917 g.)*. Leningrad.
- Kogan, I.M. (1987), Fabrika ”Skorohod”. – *Oktjabrju navstretšu: vospominanija utšastnikov revoljutsionnogo dviženija v Petrograde v marte-sentjabre 1917 g.* Leningrad.
- Kornakov, P.K. (1989), *1917 god v otryaženii veksillologičeskikh istotšnikov (po materialam Petrograda i dejstvujučšei armii): Dissertacija na soiskanie utšenoj stepeni kandidata istoričeskikh nauk*. Leningrad.
- Krupskaja (1987) = Fevralskaja revoljutsija. – *Oktjabrju navstretšu: vospominanija utšastnikov revoljutsionnogo dviženija v Petrograde v marte-sentjabrje 1917 g.* Leningrad.
- Lenin, V.I. (1917), Uroki krizisa. – *Pravda*, 23.4.
- Ljudendorf, E. (1924), *Moi vospominanija o vojne 1914–1918 gg.* Moskva.
- Longley, D.A. (1992), Iakovlev’s Question, or the Historiography of the Problem of Spontaneity and Leadership in the Russian Revolution of February 1917. – *Revolution in Russia: Reassessments of 1917*. Ed. E. Rogovin Frankel et al. Cambridge, 365–387.
- McKean, R.B. (1990), *Petersburg Between the Revolutions*. New Haven.
- Melancon, M. (1990), *The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement, 1914–1917*. Columbus.
- Mintslov, S.R. (1917), Dnevnik. – *Golos minuvšego*. No 9/10.
- Neuberger, J. (1993), *Hooliganism: Crime, Culture and Power in St. Petersburg, 1900–1914*. Berkeley: Los Angeles.
- Petrogradski (1993) = *Petrogradski Sovet rabotših i soldatskih deputatov v 1917 godu: Protokoly, stenogrammy i ottšety, rezoljutsii, postanovlenija obštših sobranij, sobranij seksij, zasedanij Ispolnitelnogo komiteta i fraktsij, 27 fevralja – 25 oktjabrja 1917 goda*. T. 1: 27 fevralja – 31 marta 1917 goda. Sankt-Peterburg.
- Piterskije rabotšije (1987) = Piterskije rabotšije i Veliki Oktjabr*. Otv. Red. O.N. Znamenski. Leningrad.

- Pod trjohtsvetnym flagom (1917) = A.G. Pod trjohtsvetnym flagom. – *Golos Pradvy*. Kronštadt, 24.6.1917.
- Pravda (1917) = *Pravda*. 22.4., 5.5., 22.6.1917.
- Rabinovič, A. (1982), *Krovavyje dni: Ijulskoje vosstanije 1917 goda v Petrograde*. Moskva.
- Romanovy (1926) = Romanovy i sojuzniki v pervyje dni revoljutsii. – *Krasnyi arhiv*. 2 (15).
- Sobolev, G.L. (1997), *Fevralskoje vosstanije rabotših i soldat v Petrograde: Psihologija kollektivnogo povedenija v ekstremalnih uslovijah. – 80 let revoljutsii 1917 goda v Rossii (Respublikanskaja naušnaja konferentsija): Tezisy dokladov i soobštšenii*. Sankt-Peterburg.
- Startsev, V.I. (1997), *Stihijnost i organizovannost v Fevralskom vosstanii 1917 goda v Petrograde. – 80 let revoljutsii 1917 goda v Rossii (Respublikanskaja naušnaja konferentsija): Tezisy dokladov i soobštšenii*. Sankt-Peterburg, 22–26.
- Suhanov, N.N. (1991), *Zapiski o revoljutsii. 1/3*. Moskva.
- Tarsaidze, A.G. (1944), *Morskoi korpus za tšetvert veka, 1901–1925*. Nju-Jork.
- Tomski, M. (1917), *O petrogradskih sobitijah. – Spartak 7*.
- Trotski, L. *Istorija russkoi revoljutsii*. 1. Berlin.
- Trotski, L.D. (1925), *Sotšinenija*. 3:2. Moskva.
- Tšugurin, I.D. (1986), *Iz avtobiografii. – Krušenije tsarisma: Vospominanija utšastnikov revoljucionnogo dviženija v Petrograde (1907–fevral 1917 g.)*. Leningrad.
- Uloženije (1916) = *Uloženije o nakazanijah ugotovnyh i ispravitelnyh 1885 g.* Izd. N.S. Tagantsev. Petrograd.
- Venjamin, mitropolit (Fedtšenkov) (1994), *Na rubeže dvuh vekov*. Moskva.
- Wade, R.A. (1992), *The Red Guards: Spontaneity and the October Revolution. – Revolution in Russia: Reassessments of 1917*. Ed. by E. Rogovin Frankel, J. Frankel, B. Knei-Paz. Cambridge.
- Zinovjev, G.E. (1925), *Sotšinenija. 7: God revoljutsii (Fevral 1917 g. – fevral 1918 g.)*. Leningrad.
- Znamenski, O.N. (1964), *Ijulskii krizis 1917 goda*. Moskva.
- Znamenski, O.N. (1970), *Sovetskiye istoriki o sootnošenii stihijnosti i organizovannosti v Fevralskoi revoljutsii. – Sverženije samoderžavija: Sbornik statei*. Moskva.